

Is Judaism Rational or Superstitious?

Night Seder Chabura

R' Shmuel Leshner

Part 1 - The Issue of Kinim and Spontaneous Generation

(1) תלמוד בבלי מסכת שבת דף קז עמוד ב

ושאר שקצים כו'. הא הורגן - חייב, מאן תנא? אמר רבי ירמיה: רבי אליעזר היא, דתניא, רבי אליעזר אומר: ההורג כינה בשבת - כהורג גמל בשבת. מתקיף לה רב יוסף: עד כאן לא פליגי רבנן עליה דרבי אליעזר אלא בכינה, דאינה פרה ורבה. אבל שאר שקצים ורמשים דפרין ורבין - לא פליגי. ושניהם לא למדוה אלא מאילים, רבי אליעזר סבר: כאילים, מה אילים שיש בהן נטילת נשמה - אף כל שיש בו נטילת נשמה. ורבנן סברי: כאילים, מה אילים דפרין ורבין - אף כל דפרה ורבה. אמר ליה אביי: וכינה אין פרה ורבה? והאמר מר: יושב הקדוש ברוך הוא זן מקרני ראמים ועד ביצי כינים! - מינא הוא דמיקרי ביצי כינים. והתניא: טפויי וביצי כינים! - מינא הוא דמיקרי ביצי כינים. והרי פרעוש דפרה ורבה. ותניא: הצד פרעוש בשבת, רבי אליעזר מחייב ורבי יהושע פוטר! - אמר רב אשי: צידה אהריגה קרמית? עד כאן לא פליגי רבי אליעזר ורבי יהושע, אלא דמר סבר: דברשאיין במינו ניצוד - חייב, ומר סבר: פטור. אבל לענין הריגה - אפילו רבי יהושע מודה.

We learned in the mishna: And one who traps other abominations is exempt. The Gemara infers: If one kills them he is liable. The Gemara asks: Who is the *tanna* who holds this opinion? Rabbi Yirmeya said: It is the opinion of Rabbi Eliezer, as it was taught in a *baraita* that Rabbi Eliezer says: One who kills lice on Shabbat is akin to one who kills a camel on Shabbat. Apparently, he is the Sage who holds that one is liable for killing any living creature. Rav Yosef strongly objects to this: Perhaps this is not so, as the Rabbis disagree with Rabbi Eliezer only **with regard to lice, which do not procreate**. However, with regard to other abominations and crawling things that procreate, they do not disagree with him.

(2) פחד יצחק ערך צידה

(3) רבינו חננאל מסכת שבת דף קח עמוד א

ואקשי ליה אביי לרב יוסף שהקב"ה זן ביצי כינים והתניא הטפויין וביצי כינים אלמא יש ביצים לכינים והן בלשון ארמית נכי ובלשון ישמעאל ציבאן ופרעושים ודאי יש להן ביצים ולא פטר ר' יהושע* את ההורגן ולא פטר את הצדן ואמר מר יהודה רב גאון זצ"ל דהוא מרבנן קשישי ראשונים דהוו מימנעי מלצוד פרעוש בשבת ואפי' על בשרם ולא מנעון למשקל כינים כדמפרש בריש מס' דא: פיסקא הצדן לצורך חייב ושלא לצורך פטור כו' המפיס מורסא בשבת והצד נחש בשבת אע"ג דאוקמינהו רב לר"ש דאמר מלאכה שאינה צריכה לגופה פטור עליה קיי"ל כשמאל דאמר בהו דאינון פטור ומותר:

Part 2 - Metzitzah

4 תלמוד בבלי מסכת שבת דף קלג עמוד ב

מוצצין וכו'. אמר רב פפא: האי אומנא דלא מייץ - סכנה הוא, ועברין ליה. פשיטא, מדקא מחללי עליה שבתא - סכנה הוא! - מהו דתימא: האי דם מיפקד פקיד, קא משמע לן: חברי מיחבר ודומיא דאיספלנית וכמון, מה איספלנית וכמון - כי לא עביד סכנה הוא, אף הכי נמי - כי לא עביד - סכנה הוא..

We learned in the mishna that one sucks blood from the wound after the circumcision was performed on Shabbat. Rav Pappa said: A craftsman who does not suck the blood after every circumcision is a danger to the child undergoing circumcision, and we remove him from his position as circumcisor.

5 חתם סופר מסכת שבת דף קו עמוד א

...עוד יש לי לחקור לפי המבואר לקמן פרק ראד"מ דמציצה מלאכה דאורייתא היא דדם מיחבר חבר א"כ מימהל היכי מהלינן בצפרא דשבתא ומחללינן שוב שבתא במציצה נמתין עד סמוך לחשיכה ותהי' המילה בסוף היום והמציצה בלילה או אפי' בין השמשות ועכ"פ ביום לא נחלל שבת וכי משום זריזים מקדימים נחלל שבת, וי"ל אה"נ משום זריזין מקדימין מחללינן שבת גם במציצה כיון שכבר ניתן שבת לדחות בחבורה ע"י מילה חיתוך ופריעה שוב לא איכפת לן בהוספת חבורה ע"י מציצה כדי להקדים המצוה וכעין זה מבואר במנחות סוף פרק ר' ישמעאל גבי איברים ופדרים משום שכבר דחתה שחיטה את השבת ע"ש מכ"ש הכא דהכל מלאכה א' עשיית חבורה ודחי' א' היא, וגם אפשר שיחתוך ויפרע וימציץ בלי סלוק ידיו כלל והכל מלאכה א' יחשב כנלע"ד.

ובזה נתיישבה לי קושי' אחת ונמצא בס' שאגת ארי' ומטו בה משמי' דגברא רבא הגאון מו"ה ברוך פרענקעל נ"י אב"ד דק"ק לייפניק יע"א מנ"ל דמקלקל בחבורה חייב דלמא במילה גופא דהוה קלקול לא הוצרך קרא להתיר דתיקון מצוה לאו תיקון הוא אלא משום מציצה שאחרי' שהיא בודאי תקוני גברא להצילו מסכנת נפשות, והרי רשב"א ס"ל אשתפוך חמימי אחר המילה אין מולין אותו משום שיצטרך לחלל עליו שבת וה"נ ה"א שלא למולו משום מציצה קמ"ל. ולהנ"ל לק"מ דאי ס"ד ליכא במילה משום חבורה ולא ניתן שבת לדחות במלאכת חבורה א"כ ע"כ ימול סמוך לחשיכה וימוץ בלילה ולזה לא צריך קרא כנ"ל אע"כ יש במילה גופא דחיית שבת וכנ"ל:

6 חידושי הר"ן (מיוחס לו) מסכת שבת דף קלג עמוד ב

אלא אמרי נהרדעי רבנן דפליגי עלי' דר' יוסי הוא. פי' דלרבנן כל דהוא חשיב להו פרישה וכיון דמיתוקמא ברייתא כרבנן ראוי להחמיר שלא לחזור עלציצין שאין מעכבין בשפירש, ומסתברא דכל זמן שהוא מתעסק בצרכי מילה כגון חתיכתה ופריעתה ומציצתה לא מקרי פירש דכולהו צורך מילה נינהו אבל אם סילק ידיו אחר מיכן היינו פירש אע"פ שעדיין יש לו ליתן אספלנית וכמון וחלוק דהני צרכי רפואה נינהו. ואפי' במציצה עצמה יש לעיין דכל שפרע הרי סיים צרכי מילה ודילמא המציצה מיקריא רפואה ולא צורך מילה היא וצ"ע. והילכך קי"ל כרבנן דר' יוסי ורבנן דפסח דשרי דוקא בברזי הואדשרו דליכא אלא איסורא דרבנן ורבנן נמי דשרו גבי חדש אפי' נראה בעליל שניא הא דעדיפא מינה שהרי המצוה היא נעשית לפנינו לגמרי דהא ציציןאלו אינן מעכבין המילה אלא תורת מהול עליו לכל דבריו והרי הוא

נראה מהול לגמרי וכיון שנראה מהול אם הניחו אותו כן לאחר זמן אינו צריך לתקנו אע"פ שאפשר שאין אותו דין אלא במסורבל בבשר ולא בציצין של ערלה ממש מ"מ ראוי הוא להחמיר וכן פסק הרי"ף ז"ל:

7 משנה ברורה סימן שלא

(ד) חוזר וכו' - דאף דגמר לחתוך הערלה ובדיעבד יצא ידי מצות מילה אפילו בלא אלו הציצין מ"מ כל זמן שלא סילק ידו מן המילה מקרי כלכתחלה [א] וכולה חדא מלתא היא דנתנה שבת לדחות אצלה ועיין בחידושי הרי"ן שכתב דאפילו כבר סילק ידו מן החתוך והתחיל לפרוע מקרי עדיין לא סילקידו מן המילה דמילה ופריעה חדא מילתא היא [אך כשהוא עוסק במציצה מסתפק שם אם מותר בשבת לחזור לציצין שאינם מעכבין דדלמא המציצה מקרי רק רפואה ולא צורך מילה עי"ש] ולפ"ז פשוט דאפילו אם הפורע הוא אחר כ"ז שהוא עוסק במצותה מותר לו לראשון לחזור ולגמור את הציצין שאינם מעכבין דלא משגחין במה שהוא סילק ידו כיון דעדיין לא נגמרה מצות מילה:

8 תלמוד בבלי מסכת שבת דף קלג עמוד ב - קלד עמוד א

דרשה רבא במחזא קרעינהו בני מניומי אסיא למנייהו אמר להו שבקי לכו חדא דאמר שמואל האי מאן דמשי אפיה ולא נגיב טובא נקטרו ליה חספניתא. מאי תקנתיה? לימשי טובא במיא דסילקא.

When Rava taught this cure in Mehoza, the sons of Manyomei the doctor tore their clothes in misery, as he taught everyone how to make a bandage, and their services would no longer be required. Rava said to them: I left you one cure that I did not reveal, with which you can make a profit, for Shmuel said: One who washes his face and does not wipe it a lot will develop sores on his flesh. What is his remedy? Let him wash extensively in beet water, in which beets have been boiled.

9 ים של שלמה מסכת חולין פרק ח

יב. דין שצריך האדם להזהר, שיכבד ויכנס פירורי אוכלין, ויזהר שלא ישתה אופיא, ולא ינפח ביה, ולא ידחה בידו, גם יזהר שלא יאכל מן האגוד שאסר גינאה, גם לא יאכל ירק שנפל על השלחן, ולא ישב תחת המרזב, גם כשרוצה לשתות מים שנשאבו מן הנהר ישפוך תחילה מעט ממנו לארץ:

אע"פ שיש חרם הקדמונים שאין לסמוך על רפואות התלמוד, כדי שלא להוציא לעז על חכמים הקדמונים, ולא ידעו שיש שינוי במקומות, וכ"ש בזמנים, שהדורות פוחתים והולכים, ואם הראשונים כענקים, אנו כיתושין, גם מה שהזהירו משום רוחות, כולן לא שכיחי האידנא, כמו זוגות ודומיהן, מ"מ מהשיש לחוש מעניין כשפים, והיזיקות שבגופו, למיחש מיבעי... ואף האידנא שמעתי שזהרין בזה:

10 שו"ת יהודה יעלה (אסאד) חלק א - יורה דעה סימן רנח

להשר הטפסר ואדון נכבד. הצדיק ידי"ן וחביבי. מו"ה צבי הירש לעהרן נ"י. בעיר אמסטארדאם וכן השבתי תשובה זו להגאון המובהק מאור הגולה כו' בעל מחבר ס' שער התורה אבד"ק ווערבויו. אחר בקשתו ממני לחוות לו דעתי. ע"ד המציצה במצות מילה אשר בעו"ה קצת רועים רעים קשר רשעים רצו לבטל ולהפך ברית המציצה באמרם שאינו מגוף המצוה כ"א משום סכנה וזה באקלים החם אבל במדינת אלו אין שום סכנה במניעותה ואני בעניי בקנאי קנאת ד' צבאות כתבתי מאז באגרת הקנאות יום י"ב טבת תר"ה לפ"ק שנדפס באמש"ד נגד האספסוף שהרעימו

סוד וזה לשונו. לנצח יאבדו מבלי משים כי הנה המציצה מפרק הדם והיא אב מלאכה ודוחה לשבת החמורה וליוה"כ. ואי לאו דמעכב המציצה לגוף המצוה לא היה דוחה שבת ויוה"כ ויו"ט. אלא ודאי כך ניתנה הלכה למשה מסיני מלבד טעם הסכנה כנאמר בגמרא...

11 קצות החושן סימן שפב

ובספר הכלבו בדין הלכות ברכת הריח (בסוף הספר) ושם כתב בשם יש אומרים שכל מצוה שאי אפשר לעשותה ע"י שליח והיא להבא כגון מצות ציצית ומקצת הברכות [מברך] בלמד, וכל מצוה שאפשר לעשותה ע"י שליח כשחיטה וביעור מברך בעל כו', וכיסוי הדם שאי אפשר לעשותה ע"י שליח ומברך בעל כו' וע"ש. ונראה מזה דסובר ג"כ דבכיסוי הדם לא מהני שליחות וא"כ ה"ה במילה. וכיון דבאור זרוע ובכלבו וגם לפי מ"ש בתוס' רי"ד הנזכר נראה דבכיסוי ובמילה לא מהני שליחות, ולפי מ"ש גם מדברי הרא"ש מוכח הכי, א"כ מי שיכול להיות מוהל בעצמו ראוי לו לעשותו בעצמו מלבד מציצה דאינו אלא לרפואה בזה יכול לכבדו לאחר.

12 שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן שכח

סעיף לה

לט) מותר לאשה (קיב) לקלח מהחלב כדי שיאחוז התינוק הדד ויינק. הגה: אבל אסור להתיז מחלבה על מי שנשף בו רוח רעה (קיג) מא דלית בו סכנה. (ב"י בשם שבולילקט).

Part 3 - רח רע - 3

13 שבת דף קח עמוד ב

הוא היה אומר: יד לעין - תיקצץ, ידלחוטם - תיקצץ, יד לפה - תיקצץ, יד לאוזן - תיקצץ, יד לחסודה - תיקצץ, יד לאמה - תיקצץ, יד לפי טבעת - תיקצץ, יד

Follow these instructions and you will need nor other cures. That was also taught in a *baraita*: Rabbi Mona said in the name of Rabbi Yehuda: Better a drop of cold water in the morning and washing the hands and feet in the evening than all the eye salves in the world.

14 רש"י מסכת שבת דף קח עמוד ב

תיקצץ - נוח לו שתקצץ, שרוח רעה שורה על היד ומסמתו, וכן כולן.

15 שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן שכח

סעיף ג

ג' כל מכה של חלל דהיינו (ז) ב מהשינים ולפנים, (ח) ג' ג' ושינים עצמם בכלל, מחללין עליה את השבת; * (ט) ד) ודוקא שנתקלקל א' מהאברים הפנימים מחמת ד' מכה או בועה וכיוצא בזה, אבל מיחושים ה' אין נקראים מכה. הגה: מיהו ו' מי שחושש בשיניו * (י) ג' ה) ומצטער עליו להוציאו, (יא) <א> אומר (יב) לא"ילהוציאו (ב"י בשם אורחות חיים ואיסור והיתר הארוך).

16 פרי מגדים אורח חיים אשל אברהם סימן שכח

ב מהשינים. עיין מ"א. הפרש יש, בצפידנ"א אפילו החולה והרופא אומרים אין צריך, שקר אומרים, כי מקובל ביד חז"ל שסכנה הוא. ובשאר כאבהשינים דחשיב כמכה של חלל, בסתם מחללין, וכשאומר הרופא או החולה שאין צריך

אין מחללין. ובמכה שאין של חלל, בסתם אין מחללין, וכשאומר הרופא או החולה שצריך מחללין, עיין ב"ח [עמוד תצ ד"ה ומ"ש] בזה. וחושש בשיניו לא כייב טובא, ומכל מקום נחלה כל גופו ממנו כמו שכתב באות(ב') [ג], התירו על ידי עכו"ם. אבל מכה בשינים הוה כמכה של חלל, ובסתם מחללין שבת עליה על ידי ישראל אפילו באיסור תורה:

17) בית הבחירה (מאירי) מסכת סנהדרין דף קא עמוד א

שרצים המזיקין כגון נחשים ועקרבים אפילו לא היה בהם חשש מיתה הואיל ונושכים מותר לצודם בשבת ובלבד שלא יתכוין אלא להנצלמנשיכתם וכיצד עושה כופה עליהם את הכלי או מקיף עליהן או קושרן שלא יזיקו ובמקום שיש ביניהם חברים לוחשין עליהם בשבת ואע"פ שזהבאסור חובר חבר הואיל ואין בו מלקות שהרי אין כאן אלא דברים בעלמא התירו לו בכך שלא תטרף דעתו עליו הא חבר שעושה מעשה כגון אלושמנהגם בעת שאומרין אותן הלחישות לאחוז בידם מפתח או סלע או מנידין אצבע או ראש הרי זה לוקה ואין מתירין לו כלל ואלו שמאמינים במציאות השדים ובפעולותיהם אסור להם לשאול בהם אף בחול ויש להתיר בשרי בהן ושרי ביצים אלא שאינם אלא דברי הבאי והגירסא לפי דעתה אלא שמכזבין וגדולי הפוסקים גורסין מפני שמכזבין כלומר שיעקר התירם מפני שהם דברי הבאי ואין אדם מצוי לימשך אחריהם וכן עיקר והוא נמשך למה שכתבנו בסוף פרק ארבע מיתות בענין המעוננים והוא מה שהתירו בתלמוד הרבה בלחישות המוניות והדומים לאלו:

18) תלמוד בבלי מסכת פסחים דף קיב עמוד ב - קיג עמוד א

אל תצא יחידי בלילה - דתניא: לא יצא יחידי בלילה לא בלילי רביעיות ולא בלילי שבתות, מפני שאגרת בת מחלת, היא ושמונה עשרה רבוא של מלאכי חבלה יוצאין, וכל אחד ואחד יש לו רשות לחבל בפני עצמו. מעיקרא הוושכיחי כולי יומא, זמנא חדא פגעה ברבי חנינא בן דוסא. אמרה ליה: אי לאו דמכרזן עלך ברקיע הזהרו בחנינא ובתורתו - סכנתך. אמר לה: איחשיבנא ברקיע - גוזר אני עליך שלא תעבורי ביישוב לעולם. אמרה ליה: במטותא מינך, שבק לי רווחא פורתא. שבק לה לילי שבתות ולילי רביעיות. ותו, חדא זמנא פגעה ביה באביי: אמרה ליה: אי לאו דמכרזי עלך ברקיע הזהרו בנחמני ובתורתו - הוה סכנתך. אמר לה: אי חשיבנא ברקיע - גוזרני עלייכי שלא תעבורי ביישוב לעולם. הא קא חזינ דעברה! - אמרי: הני גזייתא נינהו, דשמטי סוסיא, ואתו דברי להו.

19) רש"י מסכת פסחים דף קיג עמוד א

גזייתא - כשמהלכים במבואות שבילי כרמים, וסוסייהן משתמטין מכאן ובורחין ביישוב, אתו דברי להו.

20) שולחן ערוך הרב חושן משפט קונטרס אחרון הלכות שמירת גוף ונפש ובל תשחית

(א) וצריך עיון דבברכות (מ"ג) לא אסרו אלא לתלמיד חכם משום גנאי וחשד. וביומא (רפ"ב) לא אסרו אלא לצאת לדרך. ואפשר משום דמיירי בכל הלילות ולא בליל ד' ושבת לחוד, והגזייתא גם כן (ו) לא דברי סוסייהו אלא בליל ד' ושבתות בזמן הבריייתות, ורמ"א חשש לגזייתא בכל הלילות, אח ראביי שלא הניח להם רווחא כלל, וצ"ע:
(ב) גירסת הרא"ש, וכן מוכח בירושלמי שהביא הפרי חדש דדוקא בבית אפל איכא קפידא, ע"ש: